

אוניברסיטת בר-אילן

**הקשר בין רמת ההשכלה של אימהות ממיצב סוציו-אקונומי
נמוך ליכולת הבנת מצבים רגשיים אצל ילדן בגיל הגן, ולאיכות
התקשורת המילולית- רגשית שלהן במהלך משחק חופשי עם
ילדן**

הילה ענבר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ה

רמת גן

תקציר

מטרה-מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון הבדלים בתוך מעמד סוציו אקונומי נמוך, המאופיין ברמת השכלה נמוכה של האם בשני היבטים: א) ביכולתם של ילדים בגילאי 4-6 לזיהוי, הבנה והבעה של רגשות. ב) במימד המילולי רגשי של תקשורת בין האם לילד במהלך אינטראקציה של משחק חופשי. המחקר מתמקד ברמת ההשכלה של האם כמאפיין של מיצב נמוך, וכדרך לבחון הבדלים בתוך אוכלוסייה זו.

מבוא-שורה ארוכה של מחקרים העידו על הקשר בין רמת ההשכלה של האם להתפתחות הקוגניטיבית אצל הילד כפי שבאה לידי ביטוי בין היתר ברמת אינטליגנציה, הישגים אקדמיים ויכולות שפה אצל ילדים. היכולות הרגשיות כפי שנמדדות במחקר הנוכחי, גם הן תלויות במיומנויות קוגניטיביות שונות. אם זאת טרם נבדקה התלות **בתוך** המיצב הנמוך בין יכולת ההבנה וההבעה של רגשות והשכלת האם. בנוסף, מחקרים מצאו קשר בין איכות התקשורת אם-ילד לרמת המיצב ובפרט לרמת ההשכלה של האם אך טרם נבדק הקשר **בתוך** המיצב הנמוך בין מדדי תקשורת מילולית רגשית והשכלת האם.

שיטה-במסגרת המחקר השתתפו 48 זוגות אם- ילד עם רמת השכלת אם נמוכה. במהלך המחקר צולם כל זוג אם- ילד במהלך אינטראקציה של משחק חופשי. איכות התקשורת המילולית רגשית הוערכה באמצעות כלי לניתוח האינטראקציה המצולמת (Observing Mediatl Interaction - OMI). בנוסף נבחנו יכולות הילדים בזיהוי, הבנה והבעה של הבעות פנים פשוטות ודו משמעיות באמצעות מטלות שכללו זיהוי חופשי וזיהוי כפוי של הבעות פנים מצוירות, אמירת הרגש, הצבעה על פרצוף מצויר וציורו של הפרצוף שמתעורר מתוך סיפור קצר. יכולת הוויסות העצמי של הילדים נבחנה גם היא באמצעות מטלה שבוחנת ויסות באופן מוטורי. יכולת הוויסות נמדדה בעקבות שורה של מחקרים המעידים על הקשר בין יכולת הוויסות העצמי למיומנויות קוגניטיביות ורגשיות אצל ילדים.

ממצאים-ממצאי המחקר הנוכחי מצביעים על קשר ישיר בין רמת ההשכלה של האם ליכולת הילד לזהות ולהבין רגשות בקרב אימהות ממיצב סוציו-אקונומי נמוך. עם זאת, משנבדקו גורמים נוספים נמצא כי הקשר בין רמת ההשכלה לזיהוי והבנה רגשית נחלש בעקבות הוספת משתנה הוויסות העצמי של הילד, למעט שיום מבעי פנים רגשיים. כלומר, יכולת זיהוי רגשות זו שנמדדה במחקר, קשורה להשכלת האם מעבר ליכולת הוויסות העצמי של הילד. לא נמצא קשר בין רמת ההשכלה של האם למימד המילולי-רגשי של התקשורת במהלך האינטראקציה אם- ילד.

דין-אנו משערים שמטלת זיהוי הרגשות, שהיא היחידה מבין המטלות שבדקות הבנה והבעה של רגשות שנמצאה קשורה להשכלה מעבר ליכולות הוויסות העצמי של הילד, בודקת את אוצר מילות הרגש של הילד. ממצא זה מקבל חיזוק ממחקרי עבר המעלים כי רמת ההשכלה של האם קשורה לכמות ולאיכות של השפה אליה נחשפים ילדים בסביבה הביתית ולכן קשורה גם להתפתחותם הקוגניטיבית ולרמתם השפתית. באשר לקשר החזק יותר בין יכולת הוויסות להבנה והבעה של רגשות, ביחס לקשר בין השכלת אם להבנה והבעה של רגשות, אנו משערים שהקשר בין רמת ההשכלה של האם ליכולת ההבנה הרגשית של הילד מתרחש באמצעות יכולת הוויסות העצמי שלו. השערה זו נובעת ממצאי מחקרים שמדגישים את הקשר בין רמת המיצב ובפרט רמת ההשכלה של ההורים, ליכולות התפקוד הניהוליות אצל ילדים, ומחקרים אחרים המחזקים את הקשר בין הוויסות העצמי למיומנויות קוגניטיביות, כאשר ידוע שהתפתחות הבנת רגשות אצל ילדים קשורה להתפתחותם הקוגניטיבית והלשונית. בנוגע להשערת המחקר שהתייחסה למימד המילולי רגשי בתקשורת אם-ילד ולא אוששה, אנו מעריכים כי טווח שנות הלימוד של האם כפי שנבחן במחקר הנוכחי לא מהווה הבדל משמעותי שעלול להשפיע על ממדי התקשורת המילולית רגשית. במחקרי המשך יש להמשיך ולבחון את השונות המתקיימת בתוך המעמד הנמוך, להבין את מקורה והאופן בה היא באה לידי ביטוי.